

Vlaanderen
is erfgood

Opheffingsdossier Beuk in Mechelen (Muizen)

Cultuurhistorisch landschap

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Beuk, Mechelen (Muizen), Kerkenbos zonder nummer – cultuurhistorisch
landschap

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/12025/108.1

2/06/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	5
1.3.	Historiek van het beschermings- en beheersdossier	5
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
2.	Evaluerend gedeelte	7
2.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	7
2.2.	Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan	8
2.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing	8
2.4.	Juridische toestand	8
2.4.1.	Adres en kadaster:	8
2.4.2.	Onroerend Erfgoed:	8
2.4.3.	Omgeving:	9
2.4.4.	Natuur en Bos:	9
3.	Bronnen	9
3.1.	Archieven	9
3.2.	Digitale bronnen.....	9
3.3.	Cartografische bronnen	9
4.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	10
4.1.	Omgevingsplan	10
4.2.	Fotobijlage	10
4.3.	Documentatie	10

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit is het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit van 'Beuk' in Mechelen (Muizen). De opheffing van de bescherming kadert in de herziening van het beschermd erfgoedbestand, zoals ingeschreven in de Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele.

De bescherming van de beuk werd onderzocht in het project 'Aangetaste en verdwenen beschermingen' (2020-2021)¹. Hierin zijn beschermingen onderzocht van bouwkundig, houtig en landschappelijk erfgoed met een twijfelachtige fysieke toestand. Het onderzoek had een drieledige bedoeling:

- Nagaan wat de huidige fysieke toestand van het beschermd erfgoedobject is en in hoeverre het nog beantwoordt aan de toestand waarin het werd beschermd
- Achterhalen welke de oorzaken zijn van eventuele veranderingen
- Een beslissing nemen over de bescherming van het erfgoedobject

Het onderzoek leverde voorstellen op voor de opheffing en wijziging van beschermingen:

- 44 volledige opheffingen van beschermingen
- 1 gedeeltelijke opheffing van een bescherming
- 3 wijzigingen van beschermingen, namelijk de regularisering van de verplaatsing van een beschermd erfgoedobject

Deze opheffingen en wijzigingen worden gefaseerd uitgevoerd. Het eerste pakket dat hier wordt voorgelegd bevat beschermd erfgoedobjecten

- Die onherstelbaar zijn aangetast of verdwenen door een calamiteit
- Waarvan de erfgoedwaarden zijn verdwenen of onherstelbaar aangetast na werken die zijn vergund door het agentschap Onroerend Erfgoed of zijn voorgangers

Voor vier dossiers in dit eerste pakket wordt de opheffing of wijziging van de bescherming voorgesteld omdat het beschermd onroerend goed met toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of zijn rechtsvoorgangers verplaatst werd en

- het beschermd onroerend goed op de nieuwe locatie opnieuw beschermd werd. De bescherming op de oorspronkelijke locatie wordt om die reden opgeheven.
- de verplaatsing noodzaakt een wijziging van het oorspronkelijk beschermingsbesluit. Het beschermingsbesluit wordt aangepast in functie van een bescherming op de nieuwe locatie.

Hierna volgen nog twee pakketten:

- bouwkundig en landschappelijk erfgoed waarvan de toestand problematisch was op het moment van bescherming
- bouwkundig erfgoed dat gesloopt is

1.1. Situering

De beuk, staande langs Kerkenbos zonder nummer in Mechelen (Muizen)² werd beschermd als cultuurhistorisch landschap bij koninklijk besluit van 6 juli 1957. De bescherming als landschap betreft de beuk (*Fagus sylvatica*) op de hoek van de Rubensstraat en Kerkenbos. De beuk werd beschermd als landschap omwille van het algemene belang gevormd door de esthetische waarde.

¹ Voor meer informatie over dit onderzoeksproject verwijzen we naar het online onderzoeksrapport 'Beschermd, beschadigd, verdwenen. Onderzoek en evaluatie van ernstig aangetast en verdwenen beschermd erfgoed' [<https://oar.onroenderfgoed.be/item/6378>]

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: *Beuk* [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/6662> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

1.2. Historisch overzicht

De beuk in Muizen stond op de hoek van de straten Kerkenbos en Rubensstraat. Tot in het midden van de 20ste eeuw stond er nog een tweede imposante beuk op de hoek van de Rubensstraat en de Beukstraat (huidige Beukenboomstraat). Deze boom werd geveld tijdens de Tweede Wereldoorlog. Beide bomen waren vrij uitgegroeid en vertoonden een imposante en gelijkaardig ontwikkelde kruin. Ze waren eigendom van de familie d'Anethan Cornet de Grez d'Elzius³. Vermoedelijk hoorden de bomen bij het domein van kasteel Deudon (Chateau Estricx), dat afbrandde in 1953. Het gebied rond het kasteel werd aangelegd in de periode 1859-1903⁴.

De stamomtrek van de beuken bedroeg in 1938 meer dan 5,20 m, en hun leeftijd werd toen omschreven als "plusieurs fois centenaire". In 1953 bedroeg de stamomtrek van de overblijvende beuk 4,50 m en zijn hoogte circa 20 m. Navraag in de omgeving wees toen uit dat oudere inwoners van Muizen hem altijd gekend hebben, zijn leeftijd werd geschat op 300 jaar. In een handgeschreven bijlage bij een brief uit 1982 wordt vermeld dat de beuk aangeplant zou zijn rond 1830 bij het ontstaan van België. Hiervoor worden echter geen concrete argumenten aangehaald⁵. Hoogstwaarschijnlijk was de beuk dus zeker ouder dan de parkaanleg uit 1859-1903, en werd hij vervolgens in het kasteeldomein geïntegreerd als hoekboom.

Het kruispunt van Rubensstraat en Kerkenbos werd heraangelegd en verlegd naar het westen in de eerste helft van de 20ste eeuw (tussen de topografische kaarten van 1892 en 1930), waardoor de beuk niet meer op de hoek stond.

In 2004 werd het perceel waarop de beuk stond, verkaveld in twee percelen. De beuk werd geveld.

1.3. Historiek van het beschermings- en beheersdossier

De twee beuken in Muizen worden voor het eerst vermeld in een verslag van een bezoek aan Muizen door twee briefwisselende leden van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML) op 20 mei 1938. De omschrijving luidt: "*Ils sont merveilleux, ayant certainement plus de 5 mètres de tour.*" De bescherming van deze bomen wordt vervolgens voorgesteld in een brief van architect J. Caluwaers, briefwisselende lid van de KCML, gedateerd 25 juni 1938. Hij omschrijft de bomen als "*deux hêtres géants plusieurs fois centenaire. Ils sont vraiment merveilleux, parfaitement sains et de développement identique. A 1m au dessus du sol, la circonférence du tronc dépasse 5,20m, et les branches avec leur feuillage forment un couronnement de beauté exceptionnelle.*"

In de winter 1938-1939 is er vervolgens briefwisseling tussen de KCML, de gemeente Muizen en de eigenaar baron P. d'Anethan Cornet de Grez d'Elzius, waaruit blijkt dat iedereen zich zou kunnen vinden in een bescherming. Een plannetje met aanduiding van beide bomen is bewaard in deze briefwisseling (figuur 1 in de documentatiebijlage; boom A is beschermd in 1957). De gemeente Muizen verklaart bereid te zijn de grond in goede staat te herstellen en af te spannen. De bescherming zou een zone van 25 m rondom de bomen vatten. Een getekende verklaring dat de eigenaar zich onthoudt van het vorderen

³ Archief Onroerend Erfgoed, Antwerpen. Beschermingsdossier en beheersarchief A/0823.

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: *Muizen-Dorp* [online] <https://id.erfgoed.net/themas/435> (Geraadpleegd op 03-03-2022); Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: *Parkgebied langs de Dijle* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300085> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

⁵ Archief Onroerend Erfgoed, Antwerpen. Beschermingsdossier en beheersarchief A/0823.

van schade als gevolg van deze bescherming, ontbreekt echter. Er werd verder blijkbaar geen gevolg gegeven aan dit beschermingsvoorstel⁶.

In 1952 wordt de bescherming van de enige resterende beuk, op de hoek van de Kerkhofstraat (huidige Kerkenbos) en Rubensstraat, opnieuw voorgesteld. Er worden een plan en drie foto's vermeld, deze foto's werden echter niet bewaard in het archief. De beuk wordt op 25 maart 1953 bezocht door A. De Naeyer, briefwisselend lid van de KCML, met als beschrijving: "*Hier groeit een prachtige beuk. Hij heeft 4 ½ m. cirkelomtrek, en is een 20 tal m hoog. Sommige van zijn takken zijn op zich zelf echte boomstammen. De boom vertoont, in zijn geheel, een wijd uitgespreide bolvormige vertakking, die hem een indrukwekkend en majestueus uitzicht geeft. Bejaarde mensen hebben de boom steeds gekend. Vermoedelijk mag zijn leeftijd op 300 jaar geraamd worden.*"

In 1953 wordt de bescherming aangevraagd door de KCML en wordt goedkeuring gegeven door het Ministerie van Openbaar Onderwijs om de procedure op te starten. In 1955 is er een gunstig advies van de provincie Brabant.

Op 6 juli 1957 werd bij koninklijk besluit "*gerangschikt als landschap (...) om reden van zijn esthetische waarde, de beuk staande te Muizen (provincie Brabant), eigendom van Gravin Cornet de Grez d'Elzies (...) echtgenote d'Anethan (...). Kadaster: sectie A, deel van nr 156 a (deel van 84a 00ca).*" Behoudens toelating mocht de boom volgens het koninklijk besluit niet geveld worden of meer dan normaal gesnoeid, en er mochten geen reclame- of publiciteitspanelen op aangebracht worden⁷.

In 1982 bouwden kinderen hun 'kamp' onder de beuk. Er werden takken afgebroken en er was wortelschade. Monumenten en Landschappen stuurt een brief naar de eigenaars met de vraag de boom beter te verzorgen, met name wat betreft dood hout en zwamaantasting aan de stamvoet.

In een handgeschreven bijlage bij een brief uit 1982 wordt vermeld dat de beuk aangeplant zou zijn in 1830 bij het ontstaan van België. Hiervoor worden echter geen concrete argumenten aangehaald⁸.

De mogelijkheid om de beuk bijkomend als monument te beschermen werd in deze periode overwogen, maar niet uitgevoerd.

De enige bekende foto van de beuk dateert van 13 november 1992, en toont de beuk op een braakliggend perceel met bebouwing op de achtergrond (figuur 2 in de documentatiebijlage).

In augustus 1994 gebeurt er een onderzoek van de beuk door A. De Haeck van Monumenten en Landschappen, naar aanleiding van vermeende conditievermindering. Tussen de wortelaanzetten zijn er vruchtlichamen aanwezig van tonderzwam (*Ganoderma* sp), en in de kruin is er typische schade van beukenschorsanker (*Nectria ditissima*). Worden ook vermeld: "*veel verwondingen aan lage takken en wortelaanzetten door spelende kinderen en vandalisme, en illegale stortingen van bouwresten en tuinafval*". Geadviseerd wordt om de soort tonderzwam, en de conditie en stabiliteit van de boom te laten bepalen, en om maatregelen voor een verbeterde standplaats en conditie uit te werken. De randvoorwaarde van het ontoereikende statuut als beschermd landschap wordt eveneens vermeld. Het is niet bekend uit het dossier of dit advies is opgevolgd⁹.

In 2002 werd de beuk geveld naar aanleiding van de nakende verkaveling. Vermoedelijk werd de boom reeds geveld voorafgaand aan de verkavelingsaanvraag.

⁶ Archief Onroerend Erfgoed, Antwerpen. Beschermingsdossier A/0823.

⁷ Archief Onroerend Erfgoed, Antwerpen. Beschermingsdossier A/0823.

⁸ Archief Onroerend Erfgoed, Antwerpen. Beheersarchief A/0823.

⁹ Archief Onroerend Erfgoed, Antwerpen. Beheersarchief A/0823.

In 2003 werd een verkavelingsaanvraag ingediend voor het perceel 156x, waardoor het perceel in twee delen wordt opgesplitst. Bij de aanvraag zitten twee foto's van de stronk van de gekapte beuk, gedateerd 2002 (figuren 3 en 4 in de documentatiebijlage).

De beuk staat op de scheiding tussen beide nieuwe percelen. Er wordt door Monumenten en Landschappen op 1 april 2003 een gunstig advies voor deze verkaveling toegekend, "op uitdrukkelijke voorwaarde dat:

1° ten laatste 2 maanden na de goedkeuring van de verkaveling een degelijke solitaire beuk, met diameter van 20 à 25 cm en met een doorgaande spil, op deskundige wijze wordt aangeplant, zoals voorzien op het plan van de verkavelingsaanvraag;

2° de zone van 5m rond de stam steeds buiten de werf van de te bebouwen woningen wordt gehouden;

3° de eigenaar en/of beheerder blijvend zorg draagt voor een volwaardige standplaats met openbaar karakter en voor volwaardige groeiomstandigheden voor de hoogstammige beuk."

Dit zelfde advies wordt herhaald bij een nieuwe aanvraag in 2004.

Zoals gevraagd in de vergunning, werd een zone van circa 10 op 10 m vrijgehouden op de hoek van de Rubensstraat en Kerkenbos, en werd er een beuk geplant in deze zone. Deze beuk werd echter niet beheerd als opgaande boom, maar gesnoeid en geschoren in een bolvorm van 3 m hoog en circa 3 m breed. De beuk is vertakt vanaf de grond. De beuk staat niet in het midden van de vrije zone, maar in de hoek tegen het gebouw.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De huidige fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 9 februari 2022. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

De in 1957 beschermde beuk is verdwenen. In de plaats werd een nieuwe beuk geplant. Deze werd geschoren in een bolvorm van 3 m hoog en circa 3 m breed. Deze jonge beuk is vertakt vanaf de grond, is niet opgaand en heeft geen erfgoedwaarde.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

De beuk in Mechelen (Muizen) werd op 6 juli 1957 beschermd omwille van het algemeen belang, gevormd door de esthetische waarde van de boom.

In 2002 werd de beuk geveld naar aanleiding van een geplande verkaveling. De erfgoedwaarde, namelijk de esthetische waarde, ging hierbij volledig verloren.

In 2003 werd toelating verleend voor de verkaveling van het perceel, op voorwaarde dat er een nieuwe opgaande beuk zou geplant worden. Hoewel een nieuwe beuk werd aangeplant, werd deze niet gesnoeid als een opgaand exemplaar. Door de verkaveling is de context en standplaats van de boom gewijzigd, waarbij het niet mogelijk is voor de nieuwe aanplant om uit te groeien tot een volwaardig exemplaar. De nieuwe beuk herstelt de erfgoedwaarde niet.

De bescherming als cultuurhistorisch landschap van de beuk in Mechelen (Muizen) wordt opgeheven omdat de erfgoedwaarden onherstelbaar zijn aangetast of verloren gegaan.

2.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

De erfgoedwaarde, namelijk de esthetische waarde, is door het verdwijnen van de boom reeds volledig verloren gegaan. Het opheffingsdossier van de beuk registreert de erfgoedwaarde die verloren is gegaan voldoende. Er zijn bijgevolg geen bijkomende maatregelen vereist voor de registratie van erfgoedwaarden.

2.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als cultuurhistorisch landschap van de beuk, Kerkenbos zonder nummer te Mechelen (Muizen), wordt geheel opgeheven. De kadastrale percelen gevat door de opheffing zijn opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Adres en kadaster:

De beuk is gelegen Kerkenbos zonder nummer in Mechelen (Muizen).

De kadastrale gegevens van het beschermd onroerend goed werden gewijzigd ten opzichte van het ogenblik van bescherming.

2.4.2. Onroerend Erfgoed:

De beuk in Mechelen (Muizen) is beschermd als cultuurhistorisch landschap: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/6662> (beschermd bij koninklijk besluit van 6/07/1957).

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit opheffingsdossier over gaat:

Beschermd erfgoed:

- 'Parkgebied langs de Dijle: fase 1' is beschermd als cultuurhistorisch landschap: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/6667> (beschermd bij koninklijk besluit van 04/11/1981)

Vastgesteld bouwkundig erfgoed (op 29/03/2019):

- 'Boerenhuis': <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/109396>
- 'Boerenhuis': <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/109395>
- 'Langgestrekte hoeve': <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/109991>

Wetenschappelijke erfgoedinventaris:

- opgenomen in de landschapsatlas als landschappelijk element:
 - o Parkgebied langs de Dijle: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300085>
- opgenomen in de landschapsatlas als landschappelijk geheel:
 - o Dijlevallei tussen Mechelen en Rijmenam: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135059>
- opgenomen als bouwkundig element:
 - o Boerenhuis: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1653>

Opheffingsdossier: Beuk, cultuurhistorisch landschap

- Boerenhuis:
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1652>
- Langgestrekte hoeve:
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1675>

2.4.3. Omgeving:

Gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse (goedgekeurd op 7/3/1977, gepubliceerd op 15/4/1977): 'woongebied'.

Het RUP 'Afbakening regionaalstedelijk gebied Mechelen' (goedgekeurd op 18/7/2008) heeft geen impact op de plantplaats van de beuk.

2.4.4. Natuur en Bos:

De boom stond niet in een Speciale Europese Beschermingszone, noch in VEN- of IVON-gebied, noch in een natuur- of bosreservaat. De plantplaats van de boom is niet afzonderlijk gekarteerd op de Biologische waarderingskaart.

3. BRONNEN

3.1. Archieven

Archief Onroerend Erfgoed:

Onroerend Erfgoed Antwerpen, Beschermingsdossier A/0823 (1938-1939 en 1952-1957): Beuk in Muizen.

Onroerend Erfgoed Antwerpen, Beheersarchief A/0823: Beuk in Muizen.

3.2. Digitale bronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022: *Beuk* [online]
<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/6662> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022: *Muizen-Dorp* [online]
<https://id.erfgoed.net/themas/435> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022: *Parkgebied langs de Dijle* [online]
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300085> (Geraadpleegd op 03-03-2022)

3.3. Cartografische bronnen

Topokaart 1890-1902: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 2de herziening 1890-1902, schaal 1:20.000, originelen berusten bij het Nationaal Geografisch Instituut, kaartblad 23-4 (1892).

Topokaart 1928-1950: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, tweede uitgave, terreinopnames 1928-1950, schaal 1:20.000, originelen berusten bij het Nationaal Geografisch Instituut, kaartblad 23-4 (1930).

4. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

4.1. Omgevingsplan

4.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

4.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.